

Ad Libellum.

Iliber et nitidus celarem te confer ad arcus.
Prelulis: et docti principis ante fores.
Quid dubitas ne te tetricae discrimina frangant
Turbe: vel rigidi probra superalij?
An scombis tunicas renuis: thuriqz cecullos?
Pascere vel scabras sordidulus tineas.
Ante difficiles remorantur cardine postes?
Nulla mora est: licet hinc officiosus eas.
Non est qui ignavos teneat soucatqz clientes.
Saudat aut vastis turgidus agminibus.
Quin poti: sanctos illuc mirabere mores.
Nec q:ni dicitur: cilem se tibi prestet crit.
Verum ut sacris primum tete vultibus offens.
Concidis et docti flaminis ante pedes.
Recipiet pronum castis amplexibus: Inde
Werleget: et docto pteget ingenio.
Dum tamen a sacris manibus tractabere: presens
Ista velim memor: pectori verba feras.
Dant alij fului certatum dona metalli.
Gemmias et tyrio vellero tinteta fuso.
Concretas glacies: massellaqz robora: et orbis
Karaqz Erythrei munera queqz soli.
Iste per eriguo tibi me properauit honore.
Jussit et insignem nominis esse tui.
Quod licet eriguum testetur muneris auctor.
Addidit ast mentis pignora firma sue.
Iliber et nitidus celarem te confer ad arcus.
Prelulis: et docti principis ante fores.

Jdi, knížko, rychle se vydej až k zářivým, vysokým sídlům
biskupa, na prahu staň, učený kníže kde dli!
Váháš, protože nevlídný dav tě může svým soudem
zatratit? Z přísných výtek nyní dostalas strach?
Nechceš být obalem makrel a sáčkem, co tymián chová,
nechceš v letitém prachu potravou pro moly být?
Nebo ti brání odepít dvere, jež otvíráš ztěžka?
To vše tě nedrží nijak, pokud jen ochotně jdeš.
Ničemně v ochranu nebore nikdy, jim podporu nedá,
neciti nadutou radost, když se chce kořít mu dav.
Obdivuj u něho spíše mrav čistý a počestný život,
tvrdý on nebude k tobě, přijme tě vlídně a rád.
Jakmile předstoupíš před jeho tvář, jež svatosti září,
k nohám když padneš jemu, učenec jenž je i kněz,
prijme tě, obejme, poruči povstat – a taky tě přeče,
učeným duchem svým pak platnou ti ochranu dá.
Až se tě budou ale ty svaté dotýkat ruce,
pamatuj na mne a to, co ti teď vštěpuji, mluv:
„Jini se předbíhají, jak přinést ti ze zlata dary,
kamení drahé, roucha, v nichž září purpur a nach,
vzácné krystaly, africké dřevo a z ebenu desky,
nesčetné vzácné dary ze země indické též.
Autor můj mne nezdobil skoro a nakvap ti poslal,
přikázal, abych se stkvěla právě jen věhlasem tvým.
Neboť ať vytvořil ve mně jen skromný a maličký dárek,
vložil do svého dila celou svou duši a cit.“
Jdi, knížko, rychle se vydej až k zářivým, vysokým sídlům
biskupa, na prahu staň, učený kníže kde dli!

a abys pohlížel na ten druh lidí, jemuž byl vdechnut tento znamenitý dar, nejinak než na nositele věštných znamení. Básník je totiž podle Platóna něčím vzdrušným, nehmotným a posvátným, a básně nemůže přet dříve, než je naplněn bohem a postaven mimo sebe sama.

L.: Správně jsi řekl „postaven mimo sebe sama“. Nikdo by totiž nikdy v divadlech veřejně nepředváděl takovéto obludenosti, kdyby nebyl bez sebe a nevěděl, co činí.

A.: Poznáš celou věc po porádku. Nakonec se ke mně dnes přikloníš, ale zatím budeš naopak odporovat mým důkazům, jak který z nich uznáš za pádný. Vím totiž, řečeno s Maronem, „jak vysoko se zvedáš se štitem a jak bouřlivě vrháš kopí“.

L.: Pokračuj, jak jsi začal.

A.: Kdybych měl v úmyslu, Laelie, uvažovat o starých památkách a o tom, jak v jednotlivých obdobích vzkvétali mezi smrtelníky znamenití duchové, musel bych ukázat, že nikdy neexistovalo nic žádoucnějšího, nic cennějšího a konečně nic posvátnějšího než tento božský dar. Co je totiž, nesmrtní bohové, obdivuhodnějšího, než že se někdy naše duše tak mohutně povznesí, tak se vzněcuji a tak jsou uchvacovány jakýmsi božským šílenstvím, že když jsme roz-

páleni tímhle žárem a překračujeme svou vlastní podstatu, propůjčujeme se vlastně jako jakési nástroje nesmrtným bohům? Proto nás užil jako pomocníků, jako poslů věštných výroků a jako božských pěvců.

To postřehl posvátný a povždy úctyhodný starověk, a proto nic neměl za slavnější a cennější, než aby muže, nadané tímto znamenitým darem, o závod zahrnoval nesčetnými odměnami i poctami, jak praví – stejně pravdivě jako uhlazeně – náš Naso:

„*Bývali básníci kdys jak miláčky vůdců tak králů,
odměny velké si nesli umělci za dávných dob;
získali ctibodné jméno a posvátnou velebnost
pěvci,*
bojného bohatství též často se dostalo jim.“

Dokonce i slavný Alexandros Makedonský (abych z mnohého uvedl aspoň něco) když našel mezi přebohatými klenoty krále Dárcia skříňku, již velké perly a drahokamy propůjčovaly nesmírnou cenu, prokázal onomu znamenitému daru tak velikou čest, že do ní chtěl uložit Hométovy knihy: usoudil, že bude náležité, bude-li nejdrahocennější dílo lidského ducha uchováno právě v takovéto schránce. A když vyvrátil město Théby, kolébku básníka

Pindara, přikázal ušetřit básníkovy rodiny a jeho domu; připomenu si, že Apollónova věštírna se kdysi obořila na Archiu jako na zločince a bezbožníka, protože zabil básníka Archilocha. Ale proč se zabývám Řeky? Což se náš Maro netěsil u Římanů nejvyšší úctě? Když se jeho epos přednášel v divadle, byl přijat s tak velkým potleskem, že všechn lid povstal básníkovi na počest, a protože byl přítomen mezi diváky, vzdal mu pocitu stejně jako Augustovi. Přetékala zde totiž míra hojně radosti a nijak nebyla s to udržet se skryta v nitru, nýbrž vyřinula se tak, že díky sile básnického slova utkvěla pak v duších všech ještě hloubčejí.

Měl bych po ruce bezpočet příkladů, jimiž bych proti tobě mohl právem hájit důstojnost básničtví. Nechávám je však stranou, a to především proto, že mi dosud není jasné, kam směřují tvé důvody, pro něž jsi na básničtví tak rozhořčen. Aby ses tedy nedomníval, že si snad tímto dlouhým úvodem hledám záchranu z nesnází nebo že tohle všechno dělám, abych se předváděl a stavěl na obdiv svou výřečnost, otevří mi úplně své srdce! Tak totiž volněji probereme cclou věc a snadněji najdeme všechny potřebné argumenty.

L.: Znova a znova jsi slyšel, že se mi zdá poše-

tilé, aby tito lidé vynakládali zbúhdarma tolik úsili jenom na vymýšlení takových nesmyslů.

A.: A co jestli to dělají právě tví lékaři?

L.: Jako že i oni mají být strůjci lží?

A.: Ano.

L.: To nedokážs.

A.: Ale ano, snadno!

L.: Určitě nel!

A.: Nevypadá snad jako obludeň například to, že podle Plinia Theofrastos věřil v existenci jakési bylinky, jíž když se datel dotkne klína, vraženého pastýři do jeho dutiny ve stromě, klín vyskočí? Také Xanthos prý ve svém díle vypráví, že zabité dračí mládě bylo oživeno jakousi bylinou jménem gablis, která navrátila život i zdraví také jakémusi Tylónovi, zabitému drakem?

L.: A co na tom, jsou-li tohle výmysly (což bych ovšem s jistotou netvrdil)? Což snad kvůli tomu popřeš moc bylin a jejich působnost vůbec a neuznáš o žádné, že by byla vhodná k léčení nemoci? Ostatně řekni, prosím tě, nemají tyhle podle tebe povídacky do sebe něco podobného s oním božským darem? Není v nich ještě něco navíc kromě toho, že poskytuje požitek a působí libost zjemnělému sluchu?

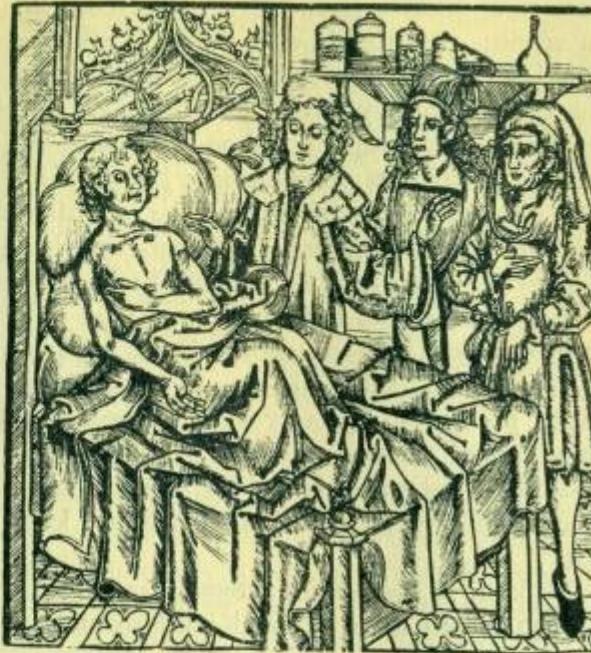
A.: Už vidím, kam se dostaneš, když bereš zre-

tel na zevnějšek a nepřičítáš žádnou váhu tomu, co je uvnitř. Copak jsi nikdy neslyšel, že pohlížíme-li na báji zvenčí, není nic směsnějšího, ale hledíme-li na její vnitřní podstatu, není nic prospěsnějšího?

L.: Ale slyšel, jenže jsem se nikdy nedověděl, jak se to má dělat. A tak ty, jenž jsi na sebe vzal ochranu básnictví dobrovolně, ujmí se nyní též úkolu vysvětlit je a především ukázat, jak tento druh utváření lidské vzdělanosti, jak říkáš, určuje sám sobě míru.

A.: Chci tak zajisté učinit, ale nejprve ti celou věc objasním vcelku, a pak hned ve vhodném uspořádání podám to, na co se ptáš. Literární fabule, jejichž jméno, jak praví Macrobius, naznačuje, že podávají věci smyšlené, byly vynalezeny buď jen proto, aby poskytovaly požitek sluchu, nebo také aby nabádaly k řádnému životu. Uším lahodí například takové komedie, jaké dávali předvádět Menandros u Řeků a jeho napodobitelé, nebo smyšlenými milostnými příhodami přeplněné příběhy, v jakých dosáhl velké dokonalosti Arbiter či s nimiž si – pro nás tak obdivuhodně – pohrával Apuleius. Celý tento literární druh, který poskytuje jen rozkoš sluchu, vyhánějí moudří mužové ze své svatyně k dětským kolébkám. Mezi těmi,

které mysl čtenáře podněcují k některému druhu ctnosti, pak rozlišujeme dále. V některých totiž jak obsah je tvořen ze smyšleného materiálu, tak i postup vyprávění je spředen z výmyslů, jako je tomu např. u Ezopových bajek, proslulých uhlazeností smyšleného výkladu. U jiných sice obsah pevně spočívá na pravdivém základě, ale tuto pravdu vyjadřují smyšlenky a výmysly; tento žánr se jmenuje bájně vyprávění a nikoli přímo báje, jako například to, co se vypravuje u Hésioda nebo u Orfea o původu a činech bohů, nebo jako to, co obsahují mystické představy pýthagorovců. A proto také kdosi velmi vhodně vymezil básnictví takto: „Básnictví jest metrické skládání podle náležitého rytmu či taktu, zaměřené k užitku i k rozkoší.“

Ti, kteří se básnictvím zabývali, se vzhledem k rozmanitosti látky věnovali také rozmanitým básnickým žánrům. Tak jedni zaznamenávali činy héroù a byli zváni básníky hérojskými, někteří psali o věcech žalostných a truchlivých, jako elegikové, jiní se zaměřili na výsměch lidským neřestem, to byli satirikové, další zase popisovali nešťastné osudy králů a jejich neblahé konce, totiž tragičtí básníci, další nahliželi do soukromých lidských příhod a konání, což byli

skladatelé komedií; jiní, totiž lyrikové, pěli o slávě bohů a héroù, o vítězstvích v zápasech, o mladičkých láskách nebo o družinách přátel. A zase ještě další, bajkaři, skládali skromné vyprávěnky, které však skrytě a alegicky přinášely nějaké mravní naučení.

Ale protože nepochybují, že toto vše dobře víš – vždyť jsou to věci obecně známé a každodenním opakováním skoro už banální, vidím, že mi zbývá ukázat, jak vlastně přispívá ta která věc k lidské vzdělanosti. A myslím, že tě žádný důvod, vážíš-li jen bedlivě tyto věci jednu za druhou – nepřiměje k věře, že se tito božští pěvci dostali k psaní těchto výtvarů nazdařbůh a bez jakéhokoli rozumového podnětu, a že nijak nevzali v potaz rozumnou úvahu. Pominu tedy to, co se v různých rozborech říkává o autorech těchhle jednotlivých skladeb (o to se totiž v našem sporu nejedná); zdá se, že je třeba vylíčit pouze důvody tvorby, to, co především dávalo starým autorům podnět ke psaní, neboť v tom záleží celá naše pře.

Abych tedy začal nejdříve od toho, v čem především vyniklo nadání našeho Marona, bezesporu knížete všech básníků: což si myslíš, že když se dal do skládání hrdinského eposu, usiloval pouze o libozvučnost a že v Aeneovi

nevyjádřil ideál šlechetného knížete i dobrého vládce? Vždyť on ve všem, co předvádí, usiluje o dojem, že vytvořil jen to, co lze shledat v povahách jednotlivých lidí: zde má původ (jak praví Macrobius) velkolepost rozličných osob mezi jeho hrdiny, zasahování bohů do děje, věrohodnost vybájených prvků, naturalistický výraz citových hnuti, uvádění paměti hodnosti, kupení metafor, zvučný a plynulý proud řeči a konečně skvělé završení celého děje. Co dále? Když vypravuje bájně události, je ve všem tak vnitřně logický a důsledný, že musíme věřit, že se věc udála právě tak, jak ji on vybásnil. Nemáš tedy důvod domnívat se, že k tvorbě této vznešené a božské básně přistoupil autor nezodpovědně. Ona v sobě totiž skrývá bezmála tolik tajemství, kolik má slov, a není v ní nic, o čem by se dalo prokázat, že nemá základ ve filozofii, ve svatých naukách nebo v nějaké staré pověsti.

A co elegikové? Nepopisují snad marná usilování smrtelných lidí, netrpělivou trýzeň lásky a její nesnesitelné jho s jakousi obdivuhodnou básnickou lehkostí? A když v tragédiích osudy králů a mocných mužů nešťastně končí, co jiného nám ukazují autoři těchto kusů než nestálost lidských osudů a hravou nahodilost Štěstěny,

která je ovládá? Proto prý Eurípidés, když ho král Archeálos snažně prosil, aby o něm složil tragédii, odmítl a prosil nesmrtelné bohy, aby se králi nikdy nepřihodilo nic, co by bylo hodno tragédie. A co skladatelé komedií? Považuješ snad za malý přínos lidské vzdělanosti to, v čem můžeš najít (jak praví Apuleius) mnoho vtipných výroků, duchaplně skloubený děj, postavy odpovídající poměrům a mluvu odražející způsob života, a také křivopřísežné kuplíře, horoucí milovníky, prohnané otroky, nenasytne přízivníky, skrblické otce nebo nestoudné nevěstky? A což satirikové? Ti prý mají původ ve staré komedii. Když přísně horlí proti lidským neřestem, lahodi snad nějak sluchu, jak jsi se o tom zmiňoval? Co lyrikové? Což snad když opěvují slávu hrdinů, lásky vynikajících mužů, hry, hostiny a přátelské družiny, neutvářejí rytmus básní tak, aby pohnuli lidskou mysl jednou k ráznosti, podruhé k mírnosti? U Řeků byli kdysi v tak veliké vážnosti, že Themistoklés, ten přísný filozof, byl považován za méně vzdělaného, protože při hostině odmítl lyru. Což bajkaři? Není snad známo, že bajkami, jimiž tihle pohrdají pro jejich název, byli lidé, rozvášnění vzpourou, uklidněni a navráci k dřívější mírnosti? Vypravuje se, že tak

kdysi učinil Memmius Agrippa, ten velebný potomek Romulův, neboť když římský lid, odtrhnuv se od patricijů, odešel na Svatou horu a Agrippa se dlouho marně snažil povolat jej zpět, sáhl posléze po téhle jedné jediné záchrane a přivedl jej nazpět bajkou bez sebemenšího násili.

Je zde ale něco podstatného, co tě patrně dosud tíží; vždyť jsem dosud neuvedl nic z přehojné vypravěcké výbavy, jíž jsou podle tvých halasných obvinění přeplněna všechna naše dila, a poslouchal jsi zatím pouze o tvůrcích. Nejsi-li tedy ještě úplně zdeptán tolikým řečněním a neudolává-li tě tenhle náš rozhovor stále více, začal bych – snad to nebude od věci – probírat podstatu některých vyprávěnek. Domnívám se totiž, že nemá ani takový význam je opakovat jako je spíše zábavné je poslouchat.

L.: Je právě přihodná chvíle, abys tak učinil, a po bližším přihlédnutí to také odpovídá tvému prohlášení, takže kdyby k tomu nedošlo, zdálo by se, že jsi nesplnil vůbec nic z toho, co jsi slíbil.

A.: Udělám to tedy tak, jak postupují dovední řemeslníci: ti když podávají důkaz o svém umění, vykáží se něčím hodně obtížným a zabráni tak, aby od nich někdo požadoval pro úplnost jejich umění ještě něco dalšího; i já ti vyložím

obtížnější báje, jež jsou podle všeho zdání smyšleny bez jakékoli rozumové pohnutky, ve stručném přehledu některých z nich, a zahrnu v nich podstatu všech ostatních, až s jistotou seznám, že už si dál nic nežádáš.

L.: Učiniš-li to, na mou věru mi nemálo ulehčíš! Ale hleď, abys z toho, co chceš objasnit, neudělal ještě něco báječnějšího věcmi, které s tím nemají náležitou souvislost!

A.: Jako bych nevěděl, s kým mám tu čest, nebo jako bych věřil, že se dáš přesvědčit nějakými nanicovatými argumenty!

L.: Správně; vždyť v tom, co budeš povídat, by tě mohl bystřejí prohlédnout snad už jen Argos. Ale teď už, prosím tě, pokračuj a vylož vše, co se týká bájných vyprávění!

A.: Učiním, jak poroučíš, a to tak, že započnu, jak říkají básníci, od Jova. Co jiného bychom totiž rozuměli Jovem, o němž se učí, že je nad vším, než jakousi světovou duší a univerzální silu, z níž vše čerpá zdroj a počátek života? Vždyť básník hned taky dodává „Jova je vše plno“.

Jeho otce Saturna sice vypravěči mýtů různými smyšlenými personifikacemi tříští, ale ve stejné míře jej fyzikové díky různým přírodořečným pozorováním navracejí k jakési podob-